

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Geneză și conținut.

Drepturile omului, democrația și statul de drept sunt valori esențiale ale Uniunii Europene. Introduse chiar în tratatele sale fondatoare, acestea au fost consolidate prin adoptarea unor serii de documente, care au facilitat parcurgerea unor etape instituționale. Astfel, istoria Uniunii Europene poate fi reperată prin prisma evoluției protecției drepturilor omului, ce a influențat decisiv forma, precum și funcțiile actuale ale organizației. De asemenea, prin fiecare pas prin care au fost stabilite noi reglementări, ce au condus la dezvoltarea Uniunii, au fost acordate noi garanții în privința drepturilor omului¹.

Prin structura sa inițială, ca o construcție economică și prin modul de luare a deciziilor, Comunitatea și mai apoi Uniunea Europeană au reușit să își construiască o unitate și o capacitate de acțiune superioare altor organizații europene de cooperare. Procesul de integrare a acestui spațiu s-a realizat prin instituirea a patru categorii de liberă circulație fundamentale pentru Piața Uniunii (libera circulație a bunurilor, persoanelor, serviciilor și capitalului), la care s-au adăugat eliminarea barierelor din calea acestora, armonizarea legislațiilor, precum și instituirea unui proces interguvernamental și democratic de luare a deciziilor, în cadrul căruia aplicarea acquis-ului comunitar este primordială².

Pentru prima dată în istoria Europei, Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene însumează în cadrul unui singur document întreaga arie a drepturilor civile, politice, economice și sociale³. În conținutul Cartei, care respectă competențele și îndatoririle Uniunii, dar și principiul subsidiarității, au fost recunoscute, reafirmate și dezvoltate norme juridice fundamentale privind drepturile omului, drepturi care rezultă în special din tradițiile constituționale și din obligațiile internaționale comune statelor membre, din Convenția europeană privind apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, din cartele sociale adoptate de Uniune și de către Consiliul European, precum și din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Carta este structurată într-un Preambul și 54 de articole, grupate în cadrul a șase capitole: Demnitatea, Libertățile, Egalitatea, Solidaritatea, Cetățenia și Justiția. Astfel, în Preambul se afirmă scopul UE de a promova o dezvoltare echilibrată și durabilă a Europei pe baza respectării valorilor indivizibile și universale ale demnității umane, libertății, egalității și solidarității, întărind prin Cartă protecția drepturilor fundamentale

¹ Moroianu Zlătescu Irina, *Drepturile omului- un sistem în evoluție*, Editura I.R.D.O, București, 2008, p. 119- 120.

² Peers Steve, Ward Angela, *The EU Charter of Fundamental Rights (politics, law and policy)*, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2004, p. 64.

³ Fuerea Augustin, *Manualul Uniunii Europene*, Ediția a III-a revazută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2006, p. 72-73.

conforme evoluției societății, progresului social și dezvoltărilor științifice și tehnologice. De asemenea, în cadrul celor șapte capitole, inovând față de constituțiile tradiționale, Carta face o distincție mai explicită între “drepturile cetățenilor” și “drepturile tuturor indivizilor” rezidenți pe teritoriul Uniunii.

Totodată, și prin conținut, Carta reprezintă o inovație, care este mult mai vast decât cel al Convenției europene a drepturilor omului și libertățile fundamentale. În vreme ce Convenția se limitează la drepturile civile și politice, Carta drepturilor fundamentale acoperă și celelalte domenii, precum dreptul la o bună administrare, drepturile sociale ale lucrătorilor, protecția bunurilor personale sau bioetica⁴.

După cum s-a susținut și în literatura de specialitate⁵, impactul Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene trebuie analizat prin prisma obiectivelor avute în vedere în momentul elaborării sale, a inovațiilor aduse în materia protecției drepturilor pe care le consacră și a statului ce i-a fost acordat, ce ar putea determina o nouă intervenție a Curții de Justiție a Comunităților Europene pentru asigurarea forței sale juridice, dar mai ales prin individualizarea poziției ce i-a fost atribuită ca urmare a includerii sale în conținutul proiectului Constituției Europene și prin recunoașterea sa ca având forță juridică obligatorie prin Tratatul de la Lisabona.

Scurt istoric al Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

În iunie 1999 Consiliul European de la Köln a ajuns la concluzia că drepturile fundamentale aplicabile la nivelul UE ar trebui să fie consolidate într-o carte pentru a le oferi o mai mare vizibilitate. Șefii de stat sau de guvern au considerat că statutul ar trebui să conțină principiile generale stabilite și formulate în cadrul Convenției Europene sau rezultate din tradițiile constituționale comune ale statelor membre. De asemenea, Carta socială europeană, prin enunțarea drepturilor economice și sociale ale cetățenilor europeni, a avut un rol important alături de Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor. Totodată, documentul reflectă și principiile derivate din jurisprudența Curții de Justiție și a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Proiectul Cartei a fost elaborat de către un organism special înființat, denumit Convenție, ale cărei componență și mod de lucru au fost stabilite de Consiliul European de la Tampere, din decembrie 1999. Succesul acestei Convenții a fost determinat de faptul că are o formulă „dublă mixată”: amestec național-european și amestec de puteri executive –puteri legislative, iar originalitatea ei rezidă din compoziția sa, organizarea sa și modul său de lucru. Astfel, Convenția, prezidată de către Roman Herzog, fost președinte al RFG, avea în componența sa 62 de membri, printre ca reprezentanți ai șefilor de stat sau de guvern, ai Comisiei Europene, membri ai Parlamentului European, membrii ai parlamentelor naționale. De asemenea, Convenția a fost asistată de către un Birou compus din președintele Convenției și vice-președinții desemnați de către membrii Parlamentului European, parlamentarii naționali și de președintele Consiliului Uniunii. De asemenea, au fost invitați să asiste la lucrările Convenției, în calitate de observatori, doi reprezentanți ai Curții de Justiție a Comunităților Europene și doi membri ai Consiliului Europei, dintre care unul era reprezentantul Curții europene a drepturilor

⁴ Moroianu Zlătescu Irina, *op. cit.*, p. 126.

⁵ Ciolofan Alina, *Protecția juridică a drepturilor omului în cadrul Uniunii Europene* (teză de doctorat), Universitatea din București, Facultatea de Drept, 2008, p. 161.

omului. Comitetul economic și social, Comitetul regiunilor și Mediatorul European au fost invitați, de asemenea, să își prezinte punctul de vedere în această materie.⁶

Astfel, la 7 decembrie 2000, la Nisa a fost semnat textul Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, semnarea acestui document reprezentând unul dintre cele mai importante momente pe drumul integrării europene, reafirmând convingerea semnatarilor că respectul drepturilor omului, al valorilor fundamentale, constituie regula esențială pe care se întemeiază colaborarea statelor europene. Semnificația deosebită a acestui document, dar și conținutul prevederilor sale, au determinat, încă din acel moment, pe unii specialiști să vadă în adoptarea sa un pas în vederea elaborării Constituției Uniunii Europene⁷.

La acel moment, prin analiza prevederilor Cartei puteau fi identificate o serie de elemente de noutate, ce reliefa totodată și importanța sa juridică. Astfel, încă din preambul, se face referire la păstrarea și dezvoltarea valorilor comune și diversității culturilor, precum și a tradițiilor popoarelor Europei. De asemenea, este de remarcat faptul că în preambul se găsesc idei referitoare atât la respectul competențelor și sarcinilor Comunității, dar și la principiul subsidiarității, la drepturile care rezultă din tradițiile constituționale, la obligațiile internaționale comune ale statelor membre, la tratatele comunitare, la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, la Cartele sociale adoptată de Uniunea Europeană și Consiliul Europei, precum și la jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene și a Curții Europene a Drepturilor Omului.

În decembrie 2000, Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene a fost anexată Tratatului de la Nisa, fără a i se conferi valoare juridică, dar cu o însemnată valoare politică. Încă de la început Carta a fost chemată să răspundă unor problematici, precum asigurarea unui rol mai activ al Uniunii Europene în lume ca apărătoare a drepturilor omului, fapt ce angaja UE ca un tot, în condițiile în care sistemul hibrid anterior s-a dovedit nefuncțional în a asigura un rol practic și simbolic la nivelul global al Uniunii Europene, în special în ceea ce privește pregătirea condițiilor impuse de adaptarea politicilor în domeniul drepturilor omului.

De asemenea, introducerea ansamblului de prevederi socio-economice poate fi considerată definiția unui “spațiu european”, construit în direcția dezvoltării unui sistem comunitar al drepturilor omului, având valoare politică și identitară⁸. În redactarea sa, s-a avut în vedere faptul că realizarea acestei carte de drepturi implică și găsirea de soluții pentru numeroase probleme: justificarea necesității sale, în contextul existenței unor alte documente internaționale și europene în materie, identificare drepturilor ce presupun nevoia unei protecții juridice, stabilirea statutului său legal, eliminarea riscului unei neconcordanțe între diferitele sisteme de protecție din cadrul și din afara Europei sau crearea de mecanisme pentru sancționarea încălcărilor de drepturi⁹.

⁶ Selejan- Guțan Bianca, *Protecția europeană a drepturilor omului*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2008, p. 237.

⁷ Duculescu Victor, *Carta drepturilor fundamentale de la Nisa – un prim pas către Constituția Europeană?*, în “Juridica”, Anul II, Iulie- August, Nr. 7-8 (2001), p. 316- 320.

⁸ Andreescu Gabriel, Severin Adrian, *Un concept românesc al Europei federale*, Editura Polirom, 2001, p. 25.

⁹ Tinca Ovidiu, *Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene - document de referință în evoluția constituțională actuală a Comunității Europene*, în „Revista de Drept Comercial”, Anul XII, Nr. 4 (2002), p. 20.

Înainte de înglobarea Cartei în Tratatul constituțional, s-a dorit ca acest text să fie încorporat în Tratatul de la Nisa, opoziția a șase state membre UE: Marea Britanie, Irlanda, Danemarca, Finlanda, Suedia și Olanda, a făcut însă să rămână doar la nivel de document politic. Cu toate acestea, Carta produce deja efecte politice (s-au făcut referiri la ea în rapoartele privind situația din Austria după intrarea la guvernare a partidului lui Jorg Haider), normative (decurgând din angajamentele Parlamentului European și Comisiei Europene de a considera Carta ca element de referință în adoptarea legislației comunitare) și chiar jurisdicționale (dispoziții ale Cartei se regăsesc în deliberările Tribunalului de Primă Instanță, dar și în concluziile avocaților generali, care asigură audierea preliminară a litigiilor deduse în fața Curții de Justiție a UE)¹⁰.

După cum este menționat în cadrul paragrafului 2 al articolului 6 din Tratatul de la Maastricht: „Uniunea respectă drepturile fundamentale, așa cum sunt ele garantate de Convenția europeană a drepturilor omului și libertăților fundamentale, semnată la Roma, la 4 noiembrie 1950 și așa cum rezultă ele din tradițiile constituționale comune statelor membre, în calitate de principii generale de drept comunitar”. Aceste prevederi s-au păstrat și în cadrul Tratatului de la Amsterdam, însă, din acest moment, competența Curții de Justiție arată dorința autorilor Tratatului de a dezvolta, cel puțin simbolic, protecția drepturilor omului¹¹.

Prin reglementarea statutului său în Tratatul constituțional, Carta, al cărei conținut nu a fost modificat în raport cu textul elaborat de Convenția condusă de Roman Herzog, ar fi dobândit atât valoare juridică obligatorie, cât și valoare constituțională, această prevedere având caracter de noutate.

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene prin prisma Tratatului de la Lisabona

Potrivit acestuia, Uniunea Europeană se substituie Comunității Europene și dobândind personalitate juridică, devine fundamentată pe dispozițiile a două tratate: Tratatul asupra Uniunii Europene și Tratatul asupra funcționării Uniunii. Întregul ansamblu al dispozițiilor comunitare se subordonează unei singure organizații interguvernamentale, Uniunea Europeană, dispărând cei trei piloni, dar menținându-se specificitatea cooperării în domeniul politicii de apărare, externe și de securitate comune¹². De asemenea, Carta drepturilor fundamentale dobândește forță juridică obligatorie, devenind în acest mod accesibilă tuturor cetățenilor europeni. Deși aceasta figurează în cuprinsul tratatului doar sub forma unui articol ce face trimitere la textul său și la dispozițiile sale, Carta poate să contribuie în mod direct la consolidarea politicii Uniunii în materia protecției drepturilor fundamentale.

Pe lângă recunoașterea dreptului de inițiativă a cetățenilor, tratatul conferă competențe sporite deopotrivă parlamentelor naționale și celui european, extinde domeniile în care actele urmează a fi adoptate prin procedura codeciziei și întărește controlul politic exercitat de către Parlamentul European¹³.

¹⁰ http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_8.pdf.

¹¹ Fuerea Augustin, *op. cit.*, p. 53- 54.

¹² http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_ro.htm.

¹³ Savu Dana- Victoria, *Libertăți fundamentale și cetățenești în Uniunea Europeană*, Editura ASE, București, 2007, p. 23.

Potrivit art. 6 al Tratatului de la Lisabona, Uniunea recunoaște drepturile, libertățile și principiile prevăzute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene din decembrie 2000, astfel cum a fost aceasta adaptată la 12 decembrie 2007, având aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor. Cu toate acestea, “dispozițiile cuprinse în Cartă nu extind în niciun fel competențele Uniunii astfel cum sunt definite în tratate”.

În plus, Tratatul reafirmă principiul protecției drepturilor omului ca principiu fundamental al Uniunii: “Drepturile fundamentale, astfel cum sunt garantate prin Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale și astfel cum rezultă din tradițiile constituționale comune statelor membre, constituie principii generale ale dreptului Uniunii”¹⁴.

Intrarea în vigoare a acestor prevederi înseamnă posibilitatea invocării în fața Curții de Justiție, a Tribunalului de primă instanță, precum și în fața instanțelor naționale ale statelor membre, permițând exercitarea unui control consolidat, pe un dublu nivel, al respectului drepturilor fundamentale.

Prevederea cuprinsă în parag. 2 al art. 6 al Tratatului, conform căreia “Uniunea aderă la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. Competențele Uniunii, astfel cum sunt definite în tratate, nu sunt modificate de această aderare” va avea ca efect asigurarea unui nivel dublu de protecție a individului. Astfel, dacă cetățenii UE nu vor obține câștig de cauză în privința încălcării drepturilor lor fundamentale în fața Curții de Justiție, se vor putea adresa Curții Europene a Drepturilor Omului, invocând încălcarea Convenției Europene. Această aderare se va realiza potrivit Protocolului anexat la Tratatului de la Lisabona, care prevede că Acordul privind aderarea Uniunii la Convenția europeană cuprins în art. 6 alin. 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană, trebuie să reflecte necesitatea de a conserva caracteristicile specifice ale Uniunii și ale dreptului său în special în ceea ce privește modalitățile speciale ale participării eventuale a Uniunii la autoritățile de control ale Convenției europene și totodată mecanismele necesare pentru a garanta că acțiunile formulate de statele nemembre și acțiunile individuale sunt îndreptate în mod corect împotriva statelor membre și, după caz, împotriva Uniunii¹⁵.

Obiectivele Cartei drepturilor fundamentale

Prevederile Cartei au la bază prevederile Convenției europene a drepturilor omului, dar aceasta este mai extinsă, incluzând drepturile din generația a II-a (sociale, economice și culturale) și cele din generația a III-a (de solidaritate).

Prin drept fundamental al cetățeanului Uniunii Europene trebuie înțeles “acel drept subiectiv, care este esențial pentru cetățenii Uniunii și care este înscris în Constituția pentru Europa”¹⁶, ceea ce înseamnă că nu toate drepturile subiective de care beneficiază cetățenii europeni sunt drepturi fundamentale ale cetățenilor Uniunii Europene, ci doar cele care îndeplinesc condițiile cuprinse în definiția dreptului fundamental al cetățeanului Uniunii Europene. Prin urmare, există o diferență între sfera drepturilor subiective a cetățenilor europeni și cea a drepturilor fundamentale ale

¹⁴ După cum prevede art. 6, parag. 3 al Tratatului de la Lisabona.

¹⁵ Selejan- Guțan Bianca, *op. cit.*, p. 240-241.

¹⁶ Iancu Gheorghe, *Instituții de drept constituțional al Uniunii Europene*, Editura Lumina Lex, București, 2007, p. 113

acestora, prima fiind astfel mult mai mare.

Carta drepturilor fundamentale însumează în cadrul unui singur document, pentru prima dată în istoria Europei, întreaga arie a drepturilor și anume drepturi civile, politice, economice și sociale, toate acestea fiind sistematizate în cele șase capitole: “Demnitate”, “Libertăți”, “Egalitatea”, “Solidaritate”, “Cetățenia” și “Justiția”.

De asemenea, Carta drepturilor fundamentale cuprinde și numeroase dezvoltări în ceea ce privește formulările, în raport cu documentele fundamentale ce au stat la baza claborării ei¹⁷, de exemplu în privința prevederii consemnate în art. 2 pct. 2 conform căreia “nimeni nu poate fi condamnat la pedeapsa cu moartea și nici executat”.

Se poate remarca, totodată, întregul șir de prevederi înscrise în Capitolul IV, intitulat “Solidaritatea”, care creează importante garanții ale dreptului la muncă. Astfel, Carta aduce dezvoltări prevederilor pe care le înscrisu Carta Socială Europeană din 1961, adoptată la Torino și Carta Socială Europeană revizuită din 1996, adoptată la Strasbourg, ce permit statelor să se angajeze numai cu privire la unele dintre prevederile acestor documente și nu cu documentele ca atare, în integralitatea lor¹⁸. De altfel, Consiliul a aprobat la Nisa și Agenda Socială Europeană, în concordanță cu concluziile Consiliului European de la Lisabona.

O prevedere importantă o constituie și art. 41 pct. 3, potrivit căruia “orice persoană” are dreptul de la reparații din partea Comunității pentru pagubele cauzate de instituțiile sale sau de agenții săi în exercițiul funcțiilor, în conformitate cu principiile generale comune și dreptul statelor membre.

Carta cuprinde importante elemente de supranaționalitate, în special în legătură cu drepturile cetățenilor europeni. Astfel, în spiritul prevederilor Tratatului Uniunii Europene, modificat la Amsterdam, se recunoaște dreptul de vot al oricărui cetățean al Uniunii Europene și de a fi ales în cadrul alegerilor pentru Parlamentul European, “în aceleași condiții ca și resortisanții aceluia stat”¹⁹. Se recunoaște, de asemenea, dreptul de vot al cetățenilor Uniunii Europene în cadrul alegerilor locale în statele în care au reședința, în aceleași condiții ca și resortisanții statelor respective.

Toți cetățenii Uniunii Europene au dreptul să se adreseze Mediatorului European, să circule liber pe teritoriul statelor membre, să aibă acces la documente etc²⁰.

Este important de menționat faptul că pentru anumite drepturi înscrise în Capitolul V, prevederile acestuia se referă nu numai la cetățenii propriu-zisi ai Uniunii, ci și la “orice persoană fizică sau morală care este rezident sau are sediul statuar într-o țară membră”. În acest sens, persoanele care nu au cetățenia Uniunii pot să se adreseze Mediatorului Uniunii sau să-și exercite dreptul la petiționare.

Conținutul Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

În ceea ce privește conținutul ei, Carta consacră un catalog al drepturilor fundamentale în 6 din cele 7 capitole ale sale, al căror titlu reprezintă valorile

¹⁷ Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactele Drepturilor Omului, Convenția europeană din 1950.

¹⁸ Popa Vasile Val, Liviu Vâtcă, *Drepturile omului*, Editura All Beck, vol. I, București, 2005, p. 100- 101.

¹⁹ După cum prevede art. 39, alin. 1 din Cartea drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

²⁰ După cum prevede art. 43 al Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

fundamentale ale Uniunii Europene, și anume: demnitate, libertăți, egalitate, solidaritate, cetățenie și justiție. Aceste capitole sunt completate cu un altul dedicat dispozițiilor generale, în care sunt precizate condițiile de armonizare a Cartei cu dreptul existent, în special cu CEDO.

Prin enunțarea drepturilor fundamentale într-un mod mai clar și mai vizibil, Carta contribuie la dezvoltarea conceptului de cetățenie a Uniunii Europene²¹, precum și la crearea unui spațiu de libertate, securitate și justiție, realizându-se o îmbunătățire a siguranței juridice în ceea ce privește protecția drepturilor fundamentale, în cazul în care în trecut a fost o astfel de protecție garantată numai de către jurisprudența Curții de Justiție. În cadrul Tratatului de la Lisabona, prevederile Cartei au devenit obligatorii, fiindu-le astfel conferită aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor.

Carta conține un preambul și 54 de articole, grupate în funcție de conținutul lor șapte capitole:

a) Drepturi fundamentale care privesc demnitatea umană (articolele cuprinse în Capitolul I al Cartei, referitoare la demnitatea umană, dreptul la viață, dreptul la integritatea persoanei, interzicerea torturii și inumane sau degradante de tratament sau pedeapsă, interzicerea sclaviei și a muncii forțate);

b) Libertăți (articolele cuprinse în Capitolul II, cu privire la dreptul la libertate și securitate, respectarea vieții private și de familie, protecția datelor cu caracter personal, dreptul de a se căsători și întemeia o familie, la libertatea de gândire, conștiință și religie, libertatea de exprimare și de informare, libertatea de întrunire și de asociere, libertatea artelor și științelor, dreptul la educație, libertatea de a alege o ocupație și dreptul de a se angaja în muncă, libertatea de a desfășura o activitate comercială, dreptul la proprietate, dreptul la azil, protecție în caz de strămutare, expulzare sau extrădare);

c) Egalitatea, care este privită ca un drept (articolele cuprinse în Capitolul III din Constituție, referitoare la egalitatea în fața legii, nediscriminare, culturale, religioase și a diversității lingvistice, egalitatea de șanse între femei și bărbați, drepturile copilului, drepturile persoanelor în vârstă, integrarea persoanelor cu handicap);

d) Drepturi fundamentale de solidaritate (articolele cuprinse în Capitolul IV al Cartei, cu privire la dreptul la informare și consultare în cadrul întreprinderii, la dreptul de negociere și de acțiune colectivă, dreptul de acces la serviciile de plasament, de protecție în cazul concedierii nejustificate, echitabile și doar a condițiilor de muncă, interzicerea muncii copiilor și protecția tinerilor la locul de muncă, familie și viața profesională, securitate socială și asistență socială, sănătate, accesul la serviciile de interes economic general, protecția mediului, protecția consumatorului);

e) Drepturi fundamentale exclusive politice și social-politice (articolele din Capitolul V, referitoare la dreptul de a vota la alegerile pentru Parlamentul European, dreptul de a alege și de a candida la alegerile municipale, dreptul la o bună administrare, dreptul de acces la documente, Avocatul poporului, dreptul de a adresa petiții, libertatea de circulație și de rezidență, protecție diplomatică și consulară);

f) Drepturi fundamentale privind justiția (articolele cuprinse în capitolul VI, referitoare la dreptul la un recurs efectiv și la un proces echitabil, prezumția de

²¹ Pop Maria - Floarea, *Noile valențe ale cetățeniei europene după Tratatul de la Lisabona: Importanța Cartei drepturilor fundamentale*, în vol. *Tratatul de la Lisabona. UE către reforma instituțională și consens*, Editura Dacia, 2008, p. 54.

nevinovăție și dreptul la apărare, principiile legalității și proporționalității infracțiunilor și pedepselor, dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori în cadrul procesului penal pentru aceeași infracțiune)²².

Domeniul de aplicare a Cartei drepturilor fundamentale

a) Domeniul de aplicare personală

Carta are o concepție largă care deschide, în principiu, oricărei persoane și, deci, chiar resortisanților țărilor terțe, accesul la toate drepturilor fundamentale, cu excepția drepturilor de cetățenie evocate în cadrul capitolul V.

Cu toate acestea există și câteva excepții, printre care și libertatea de circulație și libertatea de ședere sunt rezervate prin art. 45 cetățenilor Uniunii, iar drepturile fundamentale sunt, fără excepții, recunoscute ca drepturi individuale și nu ca drepturi colective, inclusiv cele referitoare la minorități²³. De asemenea, art. 15, care se referă la libertatea profesională și dreptul de a munci, face distincție între dreptul de a munci și de a exercita o profesie liber aleasă sau acceptată, după cum prevede alin. 1 și dreptul “oricărui cetățean sau cetățene” al Uniunii care are libertatea de a căuta un serviciu, de a lucra, de a se stabili sau de a furniza servicii “în orice stat membru”.

O prevedere importantă poate fi întâlnită și în cadrul prevederilor alin. 3 al aceluiași articol, care dispune că “resortisanții țărilor părți, care sunt autorizați să muncească pe teritoriul statelor membre, au dreptul la condiții de muncă echivalente cu acelea de care beneficiază cetățenii sau cetățenele Uniunii”.

Este important de menționat faptul că dreptul de azil este garantat potrivit prevederilor art. 18, dar numai în respectul prevederilor convențiilor de la Geneva din 28 iulie 1951 și Protocolului din 31 ianuarie 1967, ceea ce restrânge conferirea acestui drept numai persoanelor persecutate politic, neacceptându-se formularea inclusă în alte documente internaționale precum Convenția O.U.A sau Carta de la Cartagena, care au extins dreptul de azil persoanelor care, din motive economice sau tulburări sociale, au fost obligate să-și părăsească țările de origine²⁴.

b) Domeniul material de aplicare

Potrivit art. 51 al Cartei, aceasta se aplică instituțiilor și organelor Uniunii cu respectarea principiului subsidiarității, ca și statelor membre numai atunci când “pun în aplicare dreptul Uniunii”²⁵. Aceleași prevederi, referindu-se la statele suverane, dispun că “ele respectă drepturile, observă principiile și promovează aplicarea lor în conformitate cu competențele lor respective”. Nedorind să dea impresia că prin acest document s-ar

²² http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf.

²³ Drepturi prevăzute în cadrul art. 22.

²⁴ Duculescu Victor, *Elemente de drept constituțional comparat referitoare la drepturile omului, azil și refugiați*, Vol. *Concepte de drept internațional*, coordonator: V. Popa, Editura Presa Universitară Română, Timișoara, 2000, p. 69.

²⁵ Voicu Marin, *Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene- document de referință în evoluția constituțională actuală a Comunității Europene*, în “Revista de drept comercial”, Anul XII, Nr. 4/2002, p. 114-131.

produce o extindere a competențelor comunitare, Carta prevede în Capitolul VII pct. 2 că “nu creează nicio competență sau vreo sarcină nouă pentru Comunitate și pentru Uniune și nici nu modifică competențele și sarcinile definite prin tratate”.

Sunt, de asemenea, de remarcat și prevederile art. 53, care se ocupă de nivelul protecției. Astfel, contrar Convenției europene a drepturilor omului, care conține, precum numeroase constituții europene, pentru fiecare drept fundamental, limitele specifice care pot fi aduse limitării exercițiului său, Carta a optat pentru o clauză limitativă generală sau orizontală. Prima limită privește garantarea substanței dreptului fundamental, iar cea de-a doua principiul proporționalității, referitor la limita interesului general și a necesitatea protecției drepturilor și libertăților celuilalt.

Concepția împărtășită de membrii Convenției ce a lucrat la înfăptuirea Cartei, conform căreia Convenția europeană a drepturilor omului trebuie să servească drept normă directoare și de referință în interpretarea Cartei nu trebuie să conducă la concluzia că ordinea comunitară a drepturilor omului își poate pierde autonomia și caracterul său propriu. Drept urmare, interpretarea, la nivelul minim oferit de Convenție apare oportună, trebuind însă luată în considerare distincția între executarea directă de către organele europene și transpunerea în fapte de către statele membre.

Scopul Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

Carta stabilește clar faptul că scopul său este acela de a proteja doar drepturile fundamentale ale indivizilor în ceea ce privește acțiunile desfășurate de instituțiile Uniunii Europene și de statele membre în aplicarea dreptului comunitar²⁶.

Carta pornește de la ideea că UE plasează persoana în centrul acțiunii sale, instituind cetățenia Uniunii și un spațiu de libertate, securitate și justiție. Uniunea contribuie astfel la apărarea și dezvoltarea valorilor sale comune, cu respectarea diversității culturale și a tradițiilor popoarelor Europei, precum și a identității naționale a statelor membre și a organizării puterilor publice la nivel național, regional și local²⁷.

Carta reafirmă respectarea competențelor și îndatoririlor Uniunii, precum și a principiului subsidiarității, precizând, totodată, că drepturile pe care ea le conține rezultă din tradițiile constituționale și din obligațiile internaționale comune asumate de statele membre, din Convenția europeană a drepturilor omului, din Cartele sociale adoptate de Uniune și de Consiliul Europei, precum și din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și cea a Curții europene a drepturilor omului. Exercițarea acestor drepturi presupune responsabilități și îndatoriri față de ceilalți, de comunitate și de generațiile viitoare.

Drepturile fundamentale ale omului, atât cele garantate de Convenția europeană a drepturilor omului, cât și cele care rezultă din tradițiile constituționale comune ale statelor membre, fac parte din dreptul UE, ca principii generale. Se dorește astfel o precizare clară că Uniunea recunoaște, în plus față de Cartă, drepturile fundamentale suplimentare prevăzute de cele două surse amintite mai sus, în calitate de principii generale, ceea ce va permite Curții de Justiție să apeleze la aceste surse din perspectiva evoluției viitoare.

²⁶ După cum precizează art. 51 din cadrul Titlului VII al Cartei drepturilor fundamentale.

²⁷ După cum reiese din Preambulul Cartei.

Concluzii

Carta europeană a drepturilor fundamentale are o importanță majoră în evoluția Uniunii Europene, întrucât, pentru prima dată de la crearea Comunității Economice Europene, Carta expune, într-un singur text, ansamblul drepturilor sociale, economice și politice de care vor beneficia toți cetățenii europeni. Valoarea acestui document este totodată reliefată și prin faptul că este singurul text de acest tip din la nivel internațional. Rolul Cartei a crescut progresiv din 2000, având un impact tot mai mare asupra tuturor instituțiilor Uniunii Europene, inclusive asupra tribunalelor europene, unde s-a făcut referire la aceasta în tot mai multe cazuri. La doi ani de la proclamarea sa, avocații generali ai Curții de Justiție Europene s-au referit la ea în mai mult de jumătate din cazurile de drept uman pe care le-au tratat.²⁸

Carta reprezintă un punct de sprijin, integrarea sa în cadrul Tratatului de la Lisabona garantează recunoașterea deplină și nelimitată a drepturilor fundamentale cuprinse în aceasta. De asemenea, pentru prima dată într-un text internațional principiul egalității este recunoscut în toate domeniile, după cum este prevăzut în art. 23, expresie confirmând atenția sporită de a promova la nivel european egalitatea dintre bărbați și femei²⁹.

Deși inițial s-a dorit a fi mai degrabă o recenzie a categoriilor de drepturi beneficiind de protecție comunitară, Carta drepturilor fundamentale impresionează prin maniera originală de prezentare a conținutului și prin modul în care transpune în context unele din regulile de redactare și prezentare a documentelor internaționale adoptate în această materie. Astfel, Carta consolidează toate drepturile personale într-un text, implementând principiul indivizibilității drepturilor fundamentale³⁰.

Modelul european în consacrarea drepturilor fundamentale, spre deosebire de cel american, se distinge prin preocupările sociale manifestate, chiar în mod variabil, de către fiecare din statele membre ale Uniunii. Importanța acordată drepturilor economice și sociale în viața cotidiană, caracterul lor de factor de echilibru în societățile europene, dimensiunea socială a construcției comunitare reprezintă argumente în favoarea afirmării indivizibilității drepturilor fundamentale.

În perspectivă, interesul Uniunii Europene este acela ca, prin instituțiile sale democratice, să răspundă cerințelor cetățenilor săi, căci, în mod indiscutabil, statele membre ale Uniunii s-au înscris, în lumina noilor conflicte care se desfășoară pe scena internațională, într-un proces de reevaluare a opțiunilor în privința drepturilor lor și de reșezare a societății pe fundamental democrației, cadru în care, respectul pentru drepturile omului trebuie să devină cel mai important obiectiv, cu atât mai mult, cu cât, însăși securitatea internațională este legată de respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

²⁸ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_9089/?hlText=carta+drepturilor+fundamentale.

²⁹ Hervey Tamara, Kenner Jeff, *Economic and Social Rights under the EU Charter of Fundamental Rights: a Legal Perspective*, Hart Publishing, 2003, Chapter VI, p. 111-131.

³⁰ Popa, Vasile Val, Liviu Vâtcă, *op. cit.*, p. 102.

Bibliografie

Lucrări generale

1. Buergenthal Thomas, Weber Renate, *Dreptul internațional al drepturilor omului*, Editura All, București, 1996.
2. Ciolofan Alina, *Protecția juridică a drepturilor omului în cadrul Uniunii Europene* (teză de doctorat), Universitatea din București, Facultatea de Drept, 2008.
3. Cloșcă Ionel, Suceavă Ion, *Tratat de drepturile omului*, Editura Europa Nova, București.
4. Fuerea Augustin, *Drept comunitar european. Partea generală*, Editura All Beck, București, 2003.
5. Fuerea Augustin, *Manualul Uniunii Europene*, Editura Univers Juridic, București, 2006.
6. Hervey Tamara, Kenner Jeff, *Economic and Social Rights under the EU Charter of Fundamental Rights: a Legal Perspective*, Hart Publishing, 2003.
7. Alston Philip, Bustelo Mara, Heenan James, *The EU and Human Rights*, Oxford University Press, 2006.
8. Lunčan Victor, Duculescu Victor, *Drepturile omului*, Partea I, Editura Lumina Lex, București, 1993
9. Mazilu Dumitru, *Drepturile omului: concept, exigențe și realități contemporane*, Editura Lumina Lex, București, 2003.
10. Moroianu Zlătescu Irina, Demetrescu C. Radu, *Din istoria drepturilor omului*, Institutul Român pentru Drepturile Omului.
11. Moroianu Zlătescu Irina, *Drepturile omului - un sistem în evoluție*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 2008
12. Moroianu Zlătescu Irina, *Instituții europene și drepturile omului*, Editura IRDO, București, 2008.
13. Peers Steve, Ward Angela, *The EU Charter of Fundamental Rights (politics, law and policy)*, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2004.
14. Popa, Vasile Val, Liviu Vâtcă, *Drepturile omului*, Editura All Beck, vol. I, București, 2005.
15. Selejan- Guțan Bianca, *Protecția europeană a drepturilor omului*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2008.
16. Zlătescu Victor Dan, Moroianu Zlătescu Irina, *Repere pentru o filosofie a drepturilor omului*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 2003.

Legislație

1. Tratatul de la Nisa, semnat în februarie 2001 și intrat în vigoare în februarie 2003.
2. Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa, semnat la 29 octombrie 2004, respins ulterior prin referendum.
3. Tratatul de la Lisabona, semnat la 13 decembrie 2007 și intrat în vigoare la 1

decembrie 2009.

4. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, semnata la 7 decembrie 2000 și intrată în vigoare o dată cu Tratatul de la Lisabona, la 1 decembrie 2009.

Studii și articole

1. Andreescu Gabriel, *Cu privire la Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, în „Revista Română de drepturile omului”, Nr. 19 (2001).

2. Ciolofan Alina, *Drepturile omului în jurisprudența Curții de Justiție a Comunității Europene*, în „Juridica”, Anul II, Iulie - August, Nr. 7-8 (2001).

3. Jinga Ion, *Tratatul de la Lisabona: soluție sau etapă în reforma instituțională*, „Revista de drept comunitar”, Nr. 1/2008.

4. Duculescu Victor, *Carta drepturilor fundamentale de la Nisa – un prim pas către Constituția Europeană?*, în „Juridica”, Anul II, Iulie - August, Nr. 7-8 (2001).

5. Tincea Ovidiu, *Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene - document de referință în evoluția constituțională actuală a Comunității Europene*, în „Revista de Drept Comercial”, Anul XII, Nr. 4 (2002).

6. Weber Renate, *Drepturile omului: un imperative al momentului*, în „Revista Română de Drepturile Omului”, Nr. 9/1995.

Bibliografie on-line

1. <http://books.google.com/>
2. http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/rights/charter/fsj_rights_charter_en.htm
3. http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/rights/treaties/fsj_rights_treaties_en.htm
4. http://europa.eu/pol/rights/index_ro.htm
5. Portalul Uniunii Europene: <http://europa.eu/>
6. http://curia.europa.eu/jcms/jcms/J2_9089/?hlText=carta+drepturilor+fundamentale